

Schoonheid ontdekken door Ja van Thiel

Drente in het voorjaar.

Het is een heerlijke koele zomermorgen.

Dauwdroppels glinsteren in de eerste zonnestralen. De bruine heide met z'n nog bijna onzichtbare paarse knopjes, waar de belofte al in schuilt van een vlamme bloei, ligt voor ons. De dennen verspreiden een heerlijke, harsachtige geur. De koekoek roept in de verte z'n vriendelijke lok, en een jubelende vogelschaar huist in de hoge takken.

Het stemt zoo blij, zoo vroolijk en zoo frisch!

Je vergeet de zorgen van den voorbijen winter met zijn brandstofschaarschte, verduistering en distributie en je dankt God, dat je deze prachtige dag nog weer moogt beleven. Ongestoord moogt genieten van Zijn heerlijke ongerepte schoone natuur.

Anne de Vries, de groote kenner en liefhebber van Drente heeft eens gezegd: „Wie dit oude land wil leeren kennen en genieten, wie er de verborgen schoonheid wil vinden, die neme zijn fiets of nog liever, hij doe afstand van alle moderne verkeersmiddelen en keere tot het alleroudste en tegenwoordig gelukkig weer meer in aanzien komende vervoermiddel den „beenenwagen” terug. Wanneer hij dan zijn oogen open heeft en ontvankelijk is voor de schoonheid van het kleine, dan zal hij dingen zien om nooit te vergeten. Een ondiepe veenplas, helder als een spiegel, de pracht van den hemel weerkaatsend, een grillig konijnenpaadje met geurende thijm omzoomd, een smal keienweggetje door het gehucht met de oude huizen in allerlei standen daarlangs, een groep van vijftig, zestig korenrijten, die in de verte den indruk geven van een kafferdp, een oude eenzame eik op een wal of in het weiland, en vooral niet te vergeten zoo'n geestig Drentsch beekje, zoo'n waar levendig ding, dat in geweldige bochten zijn weg zoekt door het land, speelsch en dartel als een kind....

En dat verlangen is ook in ons.

De schoonheid ontdekken, dat willen we.

We moeten gaan zoeken naar het groote werk

De poort van het Havelter-hunnenebed

(Uit hunnebedden en grafheuvels)

Gods in het nederige en eenvoudige. Nederig en eenvoudig als Drente is, moeten wij ook worden, als wij haar schoonheid willen genieten. Wij moeten een ontvankelijk gemoed bezitten. Wij moeten Drente leeren kennen, zijn natuur en zijn bewoners, zijn hunnebedden, zijn schepers, zijn turfstekers, zijn plaggehutten en zijn boerderijen.

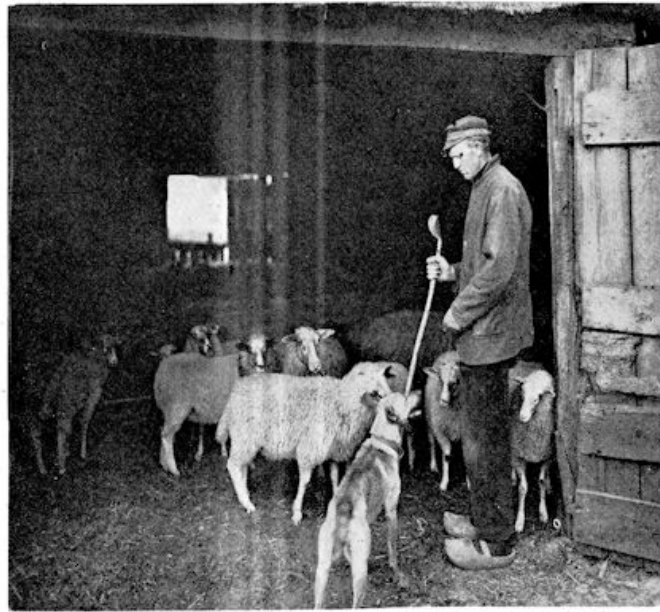
En, als we de schoonheid in dat alles ontdekt hebben, dan zullen we met Anne de Vries kunnen zeggen: „Drente, ik houd van je meer dan van eenig ander land. Ik verlang naar je terug als naar een vriend, als ik je enkele weken heb moeten missen”.... „omdat je bent, zooals je bent”.

Daar midden tusschen een stuk heidegrond ligt een grauw-grijze massa. Sombor en doodsch. Als achtergrond een oude twee-armige boom, die al verscheidene keeren door den bliksem is getroffen en die men nu volgegaten heeft met grijs-groene cement, van de boomschors nauwelijks te onderscheiden.

Die groote granietklompen, de hunnebedden, zijn voor den doorsnee-toerist niets anders dan „grappig” om met een heele troep tegelijk te bestormen, ze geven een „leuke” opstelling voor een kiek en je kunt er zoo fijn alle oertollige rommel bij neer laten glijden. Maar wij willen ze met andere oogen zien. Gelukkig is er op het

oogenblik niemand. 't Is nog te vroeg in het seizoen. De stilte om ons en de geheimzinnige „stienderbulten” voor ons, geven de omgeving iets gewijds. En we zouden wel eens even honderden jaren terug willen zien, om precies te weten, wie en waarom en hoe deze reuzenkeien hierheen gebracht zijn. De geleerden zijn het omtrent doel en ouderdom van de hunnebedden lang niet eens met elkaar. Piccardt beschouwde ze als „graven van grouwzame, barbaarsche en wrede reuzen van groote kracht en beestelijke wreedheid.” Hij vertelt ons zelfs van het geraamte van een dezer Enakskinderen, dat in zijn tijd zou zijn opgegraven, die „Hui-nen” die de zware zwerfblokken „oet de weeg schupten as 'n jong zien kaotsebal” en die volgens Seymour Mulder's gedicht” 'n dikken barries van dertigdoezend pond gewicht, zoo als wij 'n duit, in d' eene buus van 't kamzool” staken. Het volksgeloof doet nog afdrucken van reuzenhand en reuzenvoet in de steenen zien.

Hofdijk geeft in „Ons Voorgeslacht” een uitvoerige beschrijving hoe hij zich de oprichting van deze dooden-bedden dacht:

'sMorgens bij de schaapskooi

Eerst wordt het stoffelijk omhulsel op een houtmijt verbrand. Met zorg wordt de asch bij elkaar vergaard en in een eenvoudige, grauwbrown aarden urn verzameld. Die urn was niet grooter dan een handlengte, en ze wordt onder een plaveisel van keisteentjes begraven. Maar dan begint het groote werk pas! Dagen en dagen lang zwoegen de sterke mannen van deze oerstam om de groote keien, die in de dagen van de wording van den bodem over-

al heengeslingerd zijn, van nabij en van ver weg te halen. „Zie, hoe hun de spieren zwellen door de huid van het haast onbewegelijk gestrekte been, den van inspanning trillenden arm, de als een valkenklauw saamgeknepen vuist, geklemd om den sterken boomstronk, dien zij als hefboom bezigen, om de kolossale granietklompen voort te wentelen. De heide dreunt van het herhaaldelijk ontploffen,

(archief-cliché's)

maar elke schok brengt de gevaarten nader aan de bestemde plaats, die nog zwart is en kaal van den doodenbrand en waaronder het keisteenen plaveisel de urn dekt". Dan wordt beschreven hoe de steenen in een regelmatig langwerpig vierkant van ongeveer twaalf el lang, drie breed en ruim een hoog bij elkaar gezet werden. Het is de grondslag voor het huis, dat zij hun dooden oprichten.

De tusschenruimten worden met kleinere steenen gesloten en zoo komen de wanden van de doodenkamer klaar. Het allerzwaarste werk komt nu pas. Er wordt een zware massa zand op geworpen, tot aan de hoogte van de bovenste steenlijn, zacht afglooiend naar de heide. En als dat klaar is, pakken de Herculessen weer hun hefboomen en met geweldige krachtsinspanning worden de steenen de zandhelling opgewenteld. „De hefboomen kraken, de borst zwoegt, en hun ademen wordt steunen, maar het log gevaarte beweegt, ploft om, dreigt machteloos terug te wentelen, en ploft nogmaals om en nogmaals. Eenmaal nog alle kracht in werking gebracht, alle knieën dieper gekromd en forscher gestrekt, alle pezen strenger gespannen, alle vuisten steviger om de hefboomen geklemd, daar kentert de logge klomp nog eenmaal en ploft om, daar knarst en kraakt graniet op graniet — en de eerste deksteen ligt met de meest vlakke zijde benedenwaarts op de zijwanden, stevig en vast, of hij er met nagelen geklonken ware"... En zoo zwoegen de mannen steen voor steen naar boven, tot zij een gewelf hebben gevormd en het bouwsel gesloten is.

Hunnebed — reuzenbed — doodenbed.

Begraafplaats, offerplaats, plaats van bijeenkomst.

Veel geheimzinnigs hangt er rond deze oude verweerde steenen.

Drenthe telt 51 van deze hunnebedden. Ze zijn het bezit van Rijk en Provincie. En dicht in de buurt van deze hunnebedden vindt men de tumuli, „de ronde bargies", allicht nog ouder dan de steenen gevaarten. Ook zij spreken ons van de oude tijden, van de groote piëteit, die onze voorouders voor hun dooden koesterden.

Eenzaam, stil, ver van dorp en stad, zoomaar

midden in een stuk heidegrond, liggen deze doodenbedden.

Wij zitten neer en luisteren naar de Bijbelsche taal, die deze praehistorische graven prediken. En hij stierf — en hij stierf....

Somberheid, doodscheiding, kilheid!

Maar, wij blikken omhoog, naar de zonnige hemel en wij denken aan de hemelsche woning, die ons hiernamaals wacht.

We stappen weer op onze fietsen. Het paadje is smal en slingert zich in leutige bochtjes door de heide. Zilver-witte meeuwen zeilen boven onze hoofden. De zon begint warm te worden en we zijn blij, als we in de verte het dorpje zien liggen, waar we heen willen. Het dorp met zijn lomrijke lanen, zijn ruime Brink en zijn scheper met zijn schapen.

Een scheper midden in het dorp op de Brink?

Ja, deze scheper dwaalt maar zelden ver weg. Hij vormt met zijn kleine kudde een typisch oer-oud Drentsch beeld, en geeft aan het mooie dorp een heel eigen cachet.

Deze scheper is geen oude gebruijnde, gebronsde kop met diepe voren en een lange baard.

't Is een gebrekkige stumperd met scheven rug. Iemand om medelijden mee te hebben. Hij trommelt zijn kudde vlug bij elkaar, als hij ons ziet, en hij wil graag poseeren, terwijl m'n man het heele tafereel, Brink, scheper en schapen op het doek penseelt. Hij vertelt dat deze schapen het eigendom zijn van de V.V.V., die ook hem salarieert. Nu de Drentsche schepers hoe langer hoe meer verdwijnen, wilde deze vereeniging nog een vleugje van het oude bewaren, en ze bevolkt haar ruime statige Brink met een blatende troep schapen.

De echte schepers, die nog heel sporadisch in Drente voorkomen, kunnen heel wat vertellen over oude gebruiken en gewoonten.

's Morgens om 10 uur begon de dagtaak. De scheper floot op zijn vingers, de boeren gooien op dat teeken de hokken open en de schapen hoorden de stem van hun herder en volgden hem. Op een vast punt, meestal de hoofdstraat, stond de scheper en op hun eigen houtje kwamen de dieren naar hem toe en sloten zich bij den hoofdtroep aan.

De scheper had verschillende attributen bij zich voor de uitoefening van zijn beroep. Allereerst een „schup” met haak. De schup voor het „kloeten” gooien met het „schuppien” naar een afgedwaalde en de haak om die aan de achterpoot van een dier te slaan, die gevangen moest worden. De schup was bovendien ook nog een goede steun, als de scheper eens wilde leunen. Om de middel droeg de man een riem. En daarachter bungelde de breikous. Voor dertig cent per paar breide de scheper een paar kousen. De wol moest er natuurlijk bij geleverd worden en een „meethooze”.

„Schaopegries” garen was in de mode. Dat was witte en zwarte wol gemengd, die de typische kleur gaf, van de heide. Den hing er nog aan de riem een „ruutdeuze”. In deze doos zat kwikzalf om de schapen te behandelen, die een huidaandoening hadden.

Als er in April jonge lammetjes werden geboren, gebeurde deze blijde gebeurtenis wel eens op de heide. De scheper pakte dan de jonggeborene zorgvuldig in een zakje, met de kop eruit. En als hij dan 's avonds de boerin vol trotsch het pakje ter hand stelde, kreeg hij als vaste beloning voor een ooilam vijf kip-eieren en voor een ram drie.

Het loon van den scheper bestond uit een vaste toelage van honderd gulden per jaar. Verder had een ongetrouwde scheper de kost maar voor het ophalen. Om beurten ging hij uit „rondeten”. De boeren, die schapen hielden, gaven hem de kost. Dit bestond uit het ontbijt met „bruggenkoffie” verder kreeg hij een flinke stapel Drentsche stoet mee naar het veld en 's avonds, als de schapen binnen waren, kreeg hij warm eten. Was hij getrouwd, dan kreeg hij voor ieder schaap (en een kudde bestond uit 500 tot 1500 stuks) een liter rogge en een kop aardappelen.

Het verkiezen van een scheper was een gewichtig moment voor heel het dorp. „De navorscher” 1889 vertelt ervan:

„Met de boerhoorn worden de manspersonen bij elkaar getrommeld en dan wordt op de brink de vergadering gehouden. Een voorzitter is er niet. Een der rijkste boeren treedt naar voren en zegt: „Nou jongs! Wij mossen maor

begunnen. Wie wil eujenscheper worden?”

Loeks, de oude dorpsarbeider, die niet sterk genoeg meer is om op het land te werken, roept: „Ikke. As d'r temeenste wat met te verdienen is...”

„Ikke! Ikke!” roepen Geert en Klaas en stellen zich naast Loeks. Het zijn twee dorpsjongens, pas van school.

„Freerk!” zegt de schapenhouder tot den scheper, „wat zeg ie d'r van”.

De schaapherder is blij en trotsch. Eén keer per jaar, als hij hulp moet hebben voor het hoeden van de moederschappen, de eujen, wordt zijn gezag erkend. Dan blijkt het, dat hij toch eigenlijk een voornaam man is. Nu ook weer... Freerk trekt eens aan zijn pijp en zegt: „Nou, kiek is luu, Loeks... da's een olle wiesneuze, dat weten we allemaal wel...”

Loeks wil opstuiven, maar hij bedenkt zich nog. De scheper is een voornaam man. Als je die tegen hebt bij een sollicitatie...

Loeks bromt wat in zijn baard.

„Ij'ef nooit veul 'art veur de schaopen openbaord” gaat Freerk verder, „en zal licht te lang in hoes blieven 's morgens. Neen, dan Geert en Klaas, dat bint meer schaopenliefhebbers en handige jongs. Die willen vast ok beter naar goeie raod lustern...”

„Wat moet ie verdienen?” roept Loeks.

„Zestien cent veur elk schaop”.

„Twee honderd eujen maakt saomen twee en daartug gulden. Da's te veul!” zegt de scheper.

„Ik doe 't veur veertien!” roept Loeks.

„En ikke veur dartien!” gilt Klaas. „Dan doe 'k 't met Geert in de maande!” (gemeenschapelijk).

„'t Is te min” moppert Geert.

Nog een poosje wordt beraadslaagd. De boeren beloven de beide jongens elk nog vier tot acht eiers met Paosken. Dat is samen wel een paar honderd stuks. Dan gaat de vergadering uiteen, zonder sluiting, zonder dat er notulen opgemaakt zijn, zonder plechtigheden....

Zoo was de Drentsche scheper.

Maar de beide merkwaardigheden, waarover ik hierboven schreef, zijn niet de eenige, die deze bizondere provincie een aparte plaats in ons land geven. De volgende keer hierover meer.